

Doç. Dr. Turgut KOÇOĞLU
Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
Kayseri/TÜRKİYE
kocogluturgut@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-5144-3854

Öğr. Gör. Abdulkhalil AHMADOUGHLI
Belh Üniversitesi, Dil ve Edebiyat Fakültesi,
Özbek Dili ve Edebiyatı Bölümü,
Belh/AFGANİSTAN
khalil.ahmadoughli1@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-4835-7837

**FARŞA BİLENLERE TÜRKÇE
ÖĞRETMEK İÇİN YAZILMIŞ
FARŞA-ÇAĞATAY TÜRKÇESİ
MANZUM BİR SÖZLÜK:
LEHÇETÜ'T-TÜRK**

A PERSIAN-CHAGATAI TURKISH VERSE
DICTIONARY WRITTEN FOR PERSIANS
WHO WANTS TO LEARN TURKISH:
LAHCHATU'T-TURK

DOI Number: 10.28981/ hikmet.466354

ÖZ

Türkçenin yabancı dil olarak öğretimine dair mevcut ilk eser Divanü Lügati't-Türk'ten bu yana, her asırda ve dünyanın dört bir yanında Türkçe öğretimine dair eserler yazıla gelmiştir. Özellikle yöneticilerin Türk, halkın farklı milletlerden olduğu topraklarda Türkçenin öğretilmesine daha çok önem verilmiştir. Zira Osmanlı coğrafyasına baktığımızda dil öğretmek için yazılan manzum sözlükler ağırlıklı olarak Farsça ve Arapça öğretmek amacı ile telif edilmiştir. Babür-Hint coğrafyasında kaleme alınan dil kitaplarının çoğu Türkçe öğretmek amacıyla yazılmıştır ki daha önce bu konudaki yazılarımızda buna dikkat çekilmişti.

Hindistan kütüphanelerinde yaptığımız araştırmalarda sadece Salar Jung'da Türkçe öğretmeyi esas alan yedi eser tespit edilmiştir. Bir yazı dizisiyle tanıtmaya başladığımız bu eserlerden ikincisi Lehçetü't-Türk'tür. Timurlular döneminde yaşamış Calâlüddin Han isimli birisi tarafından 15. asrın başlarında yazılan eser, manzum sözlük formatındadır. Aslında manzum sözlük-gramer de denilebilir.

Bu yazıda, Lehçetü't-Türk'ün önce tavsifi yapıp muhtevasına dair bilgiler verilmiş ve toplam 10 varak olan eserin elimizdeki altı varağının neşri yapılmış ve metindeki kelimeleri ihtiva eden Çağatay Türkçesi-Farsça ve Türkiye Türkçesi şeklinde üç dilli bir sözlük ilave edilmiştir. Çalışmanın sonuna da eserin mevcut orijinal görüntüleri eklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çağatay Türkçesi, Farsça, Lehçetü't-Türk, Manzum Sözlük, Yabancılar Türkçe Öğretimi

ABSTRACT

The first available work on the teaching of Turkish as a foreign language has been written about the teaching of Turkish in every century and around the world since the Divanu Lügati'-Turk. In particular, more importance was given to the teaching of Turkish in the lands where the rulers were Turkish and the people were from different nationalities. The Ottoman geography is written in order to teach the language of the verse dictionaries are mainly written to teach Persian and Arabic. Most of the language books written in the Babur-Indian geography were written to teach Turkish. This was noted in our writings before.

In our researches in India libraries, seven artifacts based on teaching Turkish were found only in Salar Jung. Lehçetü't-Türk, the second of these works that we started to introduce with a series of articles and who aimed to teach the Persian language to the Chagatai Turkish language, was written by someone who lived in the Timurid period under the name of Calâlüddin Han in the early 15th century.s

In this article, the book was approved and information about its contents was given. This book, which has a total of 10 pages, has been made of the six successes that we can reach. A trilingual dictionary was added to the end of the text. At the end of the article the original images of the work have been added.

Keywords: Chagatai Turkish, Persian, Lahchatu't-Turk, Verse Dictionary, Teaching Turkish to foreigners.

Giriş

Türkçenin yabancı dil olarak öğretimine dair mevcut ilk eser Divanü Lügati't-Türk'ten bu yana her asırda ve dünyanın dört bir yanında Türkçe öğretimine dair eserler yazıla gelmiştir. Özellikle halkı Türk olmayan coğrafyalarda devlet kuran Türkler ve Türk hükümdarlar Türkçenin öğrenilmesine ve öğretilmesine daha önem vermiştir. Hindistan coğrafyası yaklaşık beş yüz yıl Türkler tarafından yönetilmiş ve burada Türk dili, kültürü ve medeniyetine dair ilim, sanat, mimari gibi alanlarda birçok eser vücuda getirilmiş ya da başka Türk topraklarından buralara muhtelif eserler nakledilmiştir.

Hindistan'da özellikle Türkçe yazmalar üzerine yaptığımız araştırmalarda yüz atmış civarında Türkçe eser olduğunu öğrendik ve buradaki bazı kütüphanelerde araştırma ve çalışma imkânı elde ettik. Bu çalışmalardan birini Haydarabad Salar Jung müze-kütüphanesinde yaptık ve burada yirmi altı tane Türkçe eser tespit ettik. Bu eserlerden özellikle Türkçe öğretimine dair olanlar üzerinde yoğunlaştık. Bu kütüphanede Türkçe öğretimine ile ilgili yedi eser bulduk ve bir yazı dizisiyle bu eserleri ayrıntılı olarak tanıtmaya başladık. Bu yazı serisinin birincisini *“Haydarâbâd Salar Jung Kütüphanesindeki Türkçe Öğretimi İle İlgili Yazma Eserler ve Bu Eserlerden Fazlullah Han Barlas Tarafından Yazılan “Lugat-ı Türkî”nin Çağatay Türkçesi Öğretimi Yöntemine Dâir Düşünceler”*¹ başlığı ile yayınladık. Serinin ikincisi olan bu yazıda, adı geçen kütüphanedeki “Lehçetü't-Türk” adlı eser üzerine inceleme yapıp elimizdeki dijital görüntülerinden hareketle metin neşri yapılacak ve yazının sonuna bu görüntüler ilave edilecektir.

1. Lehçetü't-Türk:

1.1. Tavsifi:

Kayıt No: 4299-8, karton cilt, âbâdî kâğıda temiz nesta'lik hat ile yazılmış. 25.4x15.2 ebadında olup 8+1 varaktır ve her sayfada 15 satır vardır. Eser 8. varakta biter ama eserin sonuna bir varak muhtasar bir sözlük eklenmiştir. Başlıklar sürh ile yazılmıştır. Sayfaların kenarlarında ve şiraze taraflarında kurt yiyintileri vardır. Eserin son kıt'asında, Şâhruh Sultan zamanında hicrî 817 yılının Receb ayında (M.1414) yazıldığı kayıtlıdır.

Eserin ilk bölümünde şeyhlerden veya hocalardan olan Celâlüddin Han isimli birisinin bu eseri nazm ettiği yazmaktadır. Son bölümde ise eserin Câm şehrinde Şeyh Câmî'nin mezarında tamamlandığı kayıtlıdır. Eserin yazılış tarihini

¹ Bkz.: Turgut KOÇOĞLU, “Haydarâbâd Salar Jung Kütüphanesindeki Türkçe Öğretimi İle İlgili Yazma Eserler ve Bu Eserlerden Fazlullah Han Barlas Tarafından Yazılan “Lugat-ı Türkî”nin Çağatay Türkçesi Öğretimi Yöntemine Dâir Düşünceler”, Erciyes Journal of Education , C. 2, S. 1, s. 91-108, Mayıs 2018.

dikkate aldığımızda metinde zikredilen Şeyh Câmî'nin, Molla Câmî olarak tanınan Nureddin Abdurrahman Câmî olması imkânsızdır.

Yaptığımız kaynak taramalarında Lehçetü't-Türk'ün müellifi Celâlüddin Han hakkında bir bilgiye ulaşamadık.

Baş: باشلادم آغارکردن بیل بدان تنکری نینک آتی بیلا بانام حق

Son: یارلقاغای حق بیا مرزد تمام هم قراچی کار عابای ورا

1.2. Muhtevası:

Eser, "Farsça-Çağatay Türkçesi" manzum bir sözlüktür. Farsça bilenlere Türkçe öğretmek amacı ile yazılmıştır. Ancak iki dilli bir eser olduğu için Türkçe bilenler de Farsça öğrenebilir. Metinde geçen bazı ifadeler eserin özellikle Farsça bilenlere Türkçe öğretmek amacı ile yazıldığını göstermektedir. Müellif, bazı yerlerde Farsça "dân ki" (bil), "çi" (nedir?), "büved" (olur) gibi tamamlayıcı ifadeler kullanıyor veya Türkçe kelimelerin Farsça karşılıklarını verdikten sonra yine Farsça "est" (-dır) ek-fiili ile mısraı tamamlıyor. Bunlar da eserin, Farsçayı esas alıp Türkçe öğretmek amacıyla yazıldığını göstermektedir.

Eserin "kıt'a" olarak başlıklandırılmış yaklaşık 30 bölümden oluştuğunu söyleyebiliriz.² Genellikle her bölümde 7 beyit bulunmakta ancak 8-10 beyitlik bölümler de vardır. Sürhle belli edilen bölümlere "El-Kıt'a fi'l-Masdar", "El-Kıt'a fi'l-Mâzî", "El-Çıt'a fi'l-Eslihati ve'l-Emti'a" gibi konularına göre başlıklar verilmiştir. Başlıklarda her ne kadar "kıt'a" kelimesi geçse de elimizdeki görüntülerde 18 bölüm bulunmakta ve bunların 11'i kıt'a, 8'i mesnevi nazım şeklinde kafiyeleşmiştir.

Çok hacimli olmayan bu sözlük, Çağatay Türkçesini yeni öğrenecekler için günlük hayatta lazım olacak temel bilgileri vermek amacıyla ve oldukça sâde bir yöntemle hazırlanmıştır. Giriş bölümünden sonraki ilk bölümler fiillerle ilgilidir ve "El-Çıt'a fi'l-Maşdar" başlığı ile başlar; mazi, muzari, fa'il, mef'ul, olumsuzluk, emir kipi gibi fillere dair konular ile devam eder ve sonra "El-Çıt'a fi Esmâ'i'l-İnsân", "El-Çıt'a fi Esmâ'i'l-Ezmine ve'l-Emkine" gibi başlıklar altında kelimeler konu gruplarına ayrılarak verilir. Bu gruplama aslında öğretimi de kolaylaştırma amacı taşımaktadır. Çünkü aynı anlam/kavram alanı içerisindeki kelimelerin öğrenilmesi daha kolaydır.

Eserin sonunda "Çend Luğat-ı Türkî Müfred Nüvişte Mî-şevved" başlığı altında bir varaklık muhtasar bir lüğatçe yer alır. Bu lüğatçede eserin önceki

² Eserle ilgili özellikle bazı biçimsel konularda net bilgi veremeyişimizin sebebi, eseri aldığımız Salar Jung kütüphanesinin eserin hepsinin dijital görüntüsünü almamıza müsaade etmeyişindedir. Maalesef Hindistan'da araştırma yaptığımız diğer kütüphanelerde de benzer durumlarla karşılaştık. Ücretini ödemek kaydıyla bile eserlerin tam görüntüsünü almamıza izin verilmemişti.

bölümlerinde geçen bazı kelimeler de bulunmaktadır. Burada yazarın, özellikle Türkçedeki bazı sesteş kelimelere yer vermesi ve anlamlarının farklılığına dikkat çekmesi, sesteş sözcüklerin yabancılara Türkçe öğretiminde zor ve önemli bir husus olduğunu vurgulamaktadır.

1.3. Lehçetu't-Türk'ün Metin Neşrine Dâir:

Ulaşabildiğimiz kütüphane kataloglarında Türkiye'de ve yurt dışında eserin başka bir nüshasını bulamadık. Salar Jung Kütüphensi'nden alabildiğimiz altı varaklık kısmın bile Türkoloji çalışmaları için bir kazanç olacağını düşünerek bu eseri neşretmeyi düşündük. Ümit ediyoruz ki eksik kalan 3 varaklık bölüm de belki ileride tedarik edilebildiği takdirde ilave bir yazı ile yayınlanabilir.

Lehçetu't-Türk, Farsça bilenlere Çağatay Türkçesi öğretmek amacı ile yazıldığı için metinde Türkçe kelimeleri *italik* yazarak daha belirgin olmasına çalıştık. Muhtemelen müstensih kaynaklı olduğunu düşündüğümüz hatalarda çıkarılması gereken ek veya kelimeleri parantez (), eklenmesi gereken ek veya kelimeleri köşeli parantez [] içerisinde gösterdik. Metinde çokça aruz hatası yer almakta idi. Bunlardan bazılarını düzeltmeye çalıştık ancak düzeltemediklerimize dair dipnotta herhangi bir bilgi vermedik.

Esasen doktora tezimizden beri Farsça ön ve son eklerin kelimeye bitişik yazılması hususunda bir tutum sergilemeye çalıştık, fakat hakemlerin önerisi ve Lehçetu't-Türk'ün dil ve gramer esaslı bir eser olması hasebiyle bu eklerin çizgi ile ayrılarak belirtilmesinin daha faydalı olacağını düşünerek bu ekleri, “mā-rā”, “der-zemīn”, “mī-şevēd” örneklerinde olduğu gibi çizgi ile ayırarak yazdık.

Farsça manzum metinlerde, vezin gerekçesi ile oluşan ses düşmesi/ulamalara sıkça rastlanmaktadır. “bişinīden”in “biş'nīden”, “bifürūht”un “bif'rūht” okunması gibi. Lehçetu't-Türk'te de bu ses olayları, örneklerde görüldüğü üzere, düşen sesin yerine kesme (') işareti getirilerek gösterilmiştir.

Metnin sonuna Lehçetu't-Türk'te Farsça karşılığı verilen bütün Çağatay Türkçesi kelimeleri içeren -aşağıdaki örnekte görüldüğü üzere- üç dilli bir sözlük ilave ettik. Sözlüğün alfabetik sıralanmasında Çağatay Türkçesindeki kelimeleri esas aldık.

E

alma : *sīb* : elma

eltti : *büird* : götürdü

K

köp : *bisyār* : çok

kördi : *dīd*: gördü

Bu sözlükte önce **bold** olarak Çağatay Türkçesi kelimeyi, akabinde *italik* şekilde Farsça karşılığını ve son olarak Türkiye Türkçesindeki anlamını yazdık.

1.4. Lehçeti't-Türk'ün Metni

[1b] Bismillāhi'r-raĥmāni'r-raĥīm

-. - / -. - / -. -

- 1 *Tengrining atı bile* bā-nām-ı Ĥaĥ
Başladım āğāz kerdem *bil*/bidān
- 2 *Nazm kıldım* nazm kerdem *Türk tili*
Lehçe-yi Türkī *oĥu sen* tu beĥ^vān
- 3 *Şeyĥlarĥan [Ĥan] Celāluddīn* irür
Ĥ^vācegān-rā hest Celāluddīn Ĥan
- 4 *Öğünür ol bu biliglerni bu dem*
Vey hemī āmūzed īn 'ilm īn zamān
- 5 *Ĥıĥ'aların* ĥıĥ'ahā-rā *baş oĥur*
Zūd mī-ĥ^vānd *su tek* çü āb-ı revān
- 6 *Tengri Ĥaĥĥ açĥay* küşāyed *kögsini*
Sīneeş-rā hem *tilini* hem zebān
- 7 *Saklaĥay onı* nigeĥ dāred ū-rā
Ĥayĥıdın zi-endūĥ *ajunda* der-cihān

El-**Ḳıṭ'a** fi'l-**Maşdar**

-- . - - / - . - - / - . - -

- 1 *Başlamak* āğāz kerden *asramak*
Perverīden *örtetmek* pūşīden est
- 2 *İstemak* cūsten u *bitmek* yāften
Sözlemek güften u *görmek* dīden est
- 3 *Yığlamak* big'risten u *urmak* zeden
Yarlığamak çist āmirzīden est
- 4 Dān ki *olmak* geşten u *barmak* şüden
Söz işitmek çi büved biş'nīden est
- [2a] 5 *Almak* giriften u *çopmak* ḥāsten³
Barmak reften u *tirmek* çīden est
- 6 *Bağlamak* besten u *kulmak* ḥ^vāsten
Kesmek burīden u *biçmek* bedendān burīden est
- 7 *Ḳıynamak* şikence kerden u *ḥarlamak* cūşīden
[*Haykırmak*]bāng kerden *yirtmek* derīden est

El-**Ḳıṭ'a** fi'l-**Māzī**

-- . - - / - . - - / - . - -

1	<i>Urdı</i> zed ān	<i>urdılar</i> zedend ānhā	<i>urdung</i> zedī tu	<i>urdunguz</i> zedīd şumā
	<i>Urdum</i> Zedem men	<i>urduḳ</i> zedīm mā	<i>ḥarf-i māzī</i>	<i>kördüngüz</i> dīdīd şumā

³ Beyitte kelimelerin anlama göre böyle sıralanması lazım. "Almak ḥāsten u çopmak giriften"

- 2 *Yırttı derīd u yarattı āferīd*
Sattı bif'rūht u satın aldı ħarīd
- 3 *Yığladı big'rīst u yığdı gird kerd*
Biladı yidi bipūyed biđord
- 4 *Bildi dānist boldı şüğ öldi bimürd*
Yitti güm şüğ yattı ħuftīd eltti bürd
- 5 *Ķıldı kerd u toldı pür-şüğ ħaldı mānd*
Ķoldı ħ^vāst u sordı pürsīd sürdi rānd
- 6 *Tindi āsūd u tayandı tekye zed*
Tökdi rīht ābī tikdi bahye zed
- 7 *Turđi istād u tolandı āramīd*
Tirdi berçīd u vavırdı der-demīd
- 8 *Kirdi ender reft u çığdı şüğ birün*
Kisti bürīd ü ösibdi zed serün

El-Ķıţ'a fi'l-Muzāri'

-. - - / - . - - / - . - -

- 1 *Ol bolur ān mī-şevēd bolğay şevēd*
Keltürür mī-āverēd bargay reved
- 2 *Men biçer men mī-bürem biçğay büred*
Öltürür men mī-küşem ölgay mīred

- [2b] 3 *Sözleyor mī-gūyed u kılğay küned*
Köydürür mī-süzed u urğay zened
- 4 *Ol çeker ān mī-keşed çekğay keşed*
Ol tigar ān mī-resed tiggay resed
- 5 *Bu bişer īn mī-pezed bişğay pezed*
Bu soğar īn mī-gezed soğğay gezed
- 6 *Ol imer ān mī-meked imgay meked*
Ol tamar ān mī-çeked tamğay çeked
- 7 *Bu birür īn mī-dihed birğay dihed*
Kirür (ender) mī-derāyed kirğay derāyed

El-Ḳıṭ'a fī İsmi'l-Fā'il⁴

-. - / -. - / -. -

- 1 Fā'il u *kılğan* künende ey aḥī
Bāzil ü *bitirgan* dihende ey saḥī
- 2 Zārib u *urğan* zenende ey 'Alī
Zāhib u *barğan* revende ey Velī
- 3 Ābiğ u *kaçğan* girizān bendeyī
Meyyit ü *ölğan* mürende zindeyī
- 4 Muvrid u *keltürgan* est ārende
Māṭır u *yağğan* büved bārendeyī

⁴ Bu kıt'a Arapça-Çağatay Türkçesi-Farsça şeklinde üç dilli olarak tertip edilmiştir.

- 5 Vācid u *bulđan* büved yābendeyī
Ĝābir u *kalđan* büved pāyendeyī
- 6 ʿĀlim u *bilgan* büved dānendeyī
Ķāṭıʿ u *kisgan* büved bürendeyī
- 7 Hārık u *yırtđan* büved derendeyī⁵

El-Ķıṭʿa fi İsmi'l-Mefʿul

- 1 *Yazılmış* nebişte şüd nāmeyī
Biçilmış bürīde şüd cāmeyī
- [3a] 2 *Sıķılmıř* hıçārde şüd [der] foṭa
Baturmıř fūrū bürde der ğoṭa
- 3 *Satılmıř* fūrūhte řüd kāle
Kisilmış bürīde şüd tāle
- 4 *Eğilmış* ḥamīde şüd kāmēt
Sitkilmış nemānde şüd ṭāķat
- 5 *Yetilmış* resīde şüd ṭuʿma
Yutulmıř fūrübürde řüd loķma⁶
- 6 *İkilmıř* bikāřte řüd cā būd
Basılmıř fūrūkūfte bā pā būd

⁵ Bu beytin ikinci mısra'ı nüshada yazılmamıştır.

⁶ Bu mısradaki "fūrübürde řüd" olması gereken keklime, nüshada "fūrübürd çün" olarak yazılmıřtır. Ancak bu, metinde anlatılan Farsça mef'ul yapıya uymamaktadır, düzeltilmiřtir.

- 7 *Açılmış küşāde şüd çü derī*
Öğülmüş sütüde şüd çü derī

El-Ğıı'a fi'l-Cahd

-- -- / -- -- / -- --

- 1 *Dān ki urmadı nezed ol körmadı*
Ān nedīd u hem neyāmed kelmadı
- 2 *Tınmadı n'āsūd u yatmadı nehoft*
Ğılmadı nekerd u aytmadı negüft
- 3 *Yırtmadı ned'rīd u yemadı nehozd*
Ğaçmadı neg'rīht u ölmadı nemürd
- 4 *Keçmadı negüzeşt ü tapmadı neyāft*
Salmadı ne'ndāht u çapmadı netāht
- 5 *Ğoymadı neg'zāşt u ğalmadı nemānd*
Almadı nes'tānd u sürmedi nerānd
- 6 *Sinmadı neş'kest u köymadı nesūht*
Tutmadı neg'rift u tikmadı nedūht
- 7 *Yazmadı nen'vişt u ölmadı nemürd*
Sizmadı neg'dāht u iltmadı nebürd

El-Ğıı'a fi'l-Muzāri'i'l-Menfi'

⁷ Bu başlıktan sonra 1 varak eksiklik vardır. Eserin 3b ve 4a sayfalarının dijital görüntülerini almamıza kütüphane yönetimi izin vermemiştir.

[4b] El-Şıf'a fî Nehyi'l-Hâzır

-. - - / -. - - / -. -

- 1 *Yazmağıl men'vīs okımağıl meğ' ān*
Şaçmağıl meğ'rīz u sürmağıl merān
- 2 *Yığlama meğ'rī vü yığma gird mekun*
Yemağın sen tu meğor koyma memān
- 3 *İkmağın ğāret mekun barma merev*
Bağlama sen tu mebend ey TÜRK ĩ' ān
- 4 *Satmađın mef'rūş u aytmađın međūy*
Salma me'ndāz indema sen tu (meğ' ān) şaleb mekun
- 5 *Yatmağın sen tu meğoft kopma međīz*
Atmağın yādın meendāz ezkemān
- 6 *Sıkmağın meğ'çār u soğma der meymar*
Keçma meğ'zer bilmagın sen tu medān
- 7 *Sizmağın meğ'zār u üzmağın mebür*
Çıkmađın bīrūn merev ey cān-ı cān

El-Şıf'a fî Esmā'i'l-İnsān

-. - - / -. - - / -. -

- 1 *baş ser u saç mūy u yüz rūy u burun*
Bīnī vü kaşım tuku ebru-yı men

- 2 *Bu kulağın güş u kirpük çi müje*
Köz çi çeşm est bu ağız çi in dehen
- 3 *Tiş tudağ dendān u leb sağal rīş*
Boyun est gerden engak nām-ı zeğan
- 4 *Bođ gulū gīr u bođun nām-ı gulū*
Hem tamağ kām til zeban u söz sühan
- 5 *Kebza şāne dest el yumruğ çi muşt*
Barmağ engüşt est u reften ey Hasen
- 6 *Tırnağ est nāhun aya kef ter‘arağ*
Terladı hūy kerd teri post-ı beden
- 7 *Ol tamar ān reg singer pey hem süngük*
Üstüh^v ān est u köngül dil sūt lüben
- [5a] 8 *Üfgan est şiş dān bağır bāşed ciger*
Hem bađırsađ rüdeh u kan hūn-ı ten
- 9 *Arđa puşt u bil meyān g*t rāh-ı pes*
*S*k çi ferc-i merd u *m çi rāh-ı zen*
- 10 *But nām-ı rān [est u] kamruğ hāya tiz*
Zānū belter sāđ ayađ est pā mezen

El-Kıı'a fı Esmā'i'l-Ezmine ve'l-Emkine

-. - - / -. - - / -. -

- 1 Öyla peşin est *ikindu* dığer est
Bāz *ağşam* şām u *yatsıg* çi işā
- 2 İrte bāmdād est *bayram* Ğid *uruç*
Rūze *ay* est māh u *yulduz* ađter
- 3 Tūn şeb u *yıl* sāl u *kūn* rūz u *kūn*
Āftāb est ān *yağtıg* çi ziyā
- 4 Kōk āsmān est *bulut* ebr-i vey est
Yer zemīn u [*yer*] *üzilar* cāyhā
- 5 Taşkarun bīrūn u *içkaru* derūn
İf oçak hāne est u bām *otlağ* çerā
- 6 Çöl/beyābān est u *ķum* rıg seng *taş*
Tađkūh u *yurt* menzil der fezā
- 7 Yol/büved rāh *iz* pey u *iniş* nişib
Hem *büyük* bālā *ırađ* dūr ez-şümā

El-Kıı'a fı'l-Siyāb ve'l-Esās

-. - - / -. - - / -. -

- 1 Ton bu ki cāme-yi şeh-sevār faķreş ķabā
Çelme destār est u girībān çi *yaka*
- 2 Tekleme nīmçe līk yektāyī est

 HİKMET - HIKMET - Hikmet - Hikmet

Hem *itek* dāmen *itük* müze bepā

3 *Ming* çi āstīn est *eçuk* postīn-i nev

Nīz *ton* şalvār eyler *suk* bendhā

[5b] 4 Dān *buruncuk* muḵna‘a *burk* kula

Başmak est keḫş u *tayağ* çi ān ‘aṣā

5 *Kiz* nemed bāşed *tōşak* çi cāme-ḥ‘ āb

Yorğan u *ıırğan* liḫāf u dīkrā

6 *Ḳumğan* āftābe est *sengak* bāşed sebū

Seriḫ est gāv-ı dūşe *kök* kübenhā

7 *Yigne* sūzen *yüksük* engüştāne est

Közgü āyīne est *elek* bāşed tura

El-Ḳıṭ‘a fi’l-Eşcāri ve’l-Esmāri ve’l-Bihāri ve’l-Ābār

-. - - / - . - - / - . -

1 Dān *yağaç* bāşed deraḫt *yaprağ* çi berg

Ot ‘alef *çimkin* çi bāşed merğzār

2 *Tibt* serv est *sögüt* bīd u *çiçak*

Gül büved *yılğun* gez est nār *anar*

3 *Alma* sīb est *erük* zerdālū est

Ḳoz u *yikde* cevz ü sincid *yük* çi bār

4 Hem *ıonağ* gāvres *tuturğan* birinc

Aşlık est ğala başağ hoşe bidār

5 *Sarımsak sîr est soğan bāşed piyāz*
Un ard ölere lâşe berf kar

6 *Buz yağ yağmur çi bārān u tingiz*
Hest deryā vü koruğ bāşed kenar

7 *Arık est cüy kayuğ çāh u bulağ*
Çeşme vü keştî kemi tark cınar

El-Ğıţ'a fi'l-Hıţān ve'l-İkyān

1 *Tam dīvār est tuluk sūrāh vey*
Tunguluk est revzen gūdāl est çukur

2 *Eşik āsitāne tegirmen āsiyāb*
İssi su germ-ābe kerpiç hışt ey hurr

[6a] 3 *Saman est kāh u samanlık kāhdān*
Supsar cārū hāne-rā rüb evi supur

4 *Ot āteş dān oçağ āteş-kede*
Aş bişti aş puhte est dev yügür

5 *Altun est zer yarmağ aqçe hem gümüş*
Sîm u munçuğ mühre vü āhen timur

6 *Hem bilazuk destiyāne tuç mis*
Ğurđuşun sürb est u yincü est dürr

- 7 *Yüzük* est engüşterin u güşvār
Hest *esirğa* vü *kumar* nām-ı kumār

El-Ḳıṭ‘a fi’l-Esliḥati ve’l-Emti‘a

-. - - / -. - - / -. - -

- 1 Dān *ḳılıç* şemşir u *yarıḳ* cevşen est
Tuğ ‘alem *oḳ* tır u *yā* bāşed kemān
- 2 *Barđu* nāy-ı ceng *temruk* çi dühül
Vākū *burgu* vü *uruş* ceng [est] dān
- 3 *Kuvayir* zīn est u *üzengü* rikāb
Yugan u *tizgin* ligām u hem ‘inān
- 4 *Tükma* bend *yançuk* çi kīse-gün-ı çerm
Terğak est şāne *terağlık* şānedān
- 5 *Kerki* tişe *kesgü* arre *balta* teber
Çakmaḳ est āteş-zene ey *yār*-ı cān
- 6 *Ḳamçı* tāziyāne *ağruk* çi kemend
Tasma sīrüm *çatır* est ān sāyebān
- 7 K’ū *bıçaḳ* kārđ est *yittu* hest tiz
Ḳın gılāf-ı kārđ hem mānend-i ān

El-Kıf'a fi't-ıuyūri ve'l-Vuhūş

- . - - / - . - - / - . - -

- 1 *Kuş perende karçağı bāz u toğan*
Şāhbāz u laçin est şāhīn şān
⁸
- [8b] 2 *Bizga mā-rā birdi savgat-ı dīn*
Ez-reh āverd yüz altun şad dīnār
- 3 *Sen kimingsen tu ez-ān-ı kīstī*
Çayu ildin ez-kūdām hayl u hişār
- 4 *Atı ne nāmeş çi est ösrağ güzük*
Bir sa'āt mingyek zamān ender hezār

⁸ Buradan itibaren iki varak -6b,7a,7b,8a sayfaları- eksiktir. Bu varakların dijital görüntüsünü almamıza, kütüphane yönetimi izin vermedi.

El-Şıf'a fi'l-Māzī El-Ma'rūf ve'l-Mechūl Ma'an⁹

- 1 *Kördi dād u körildi dāde şüd*
Tirdi çād u tirildi çāde şüd
- 2 *Şıldılar kerdend şılındı kerde şüd*
Yedilar ħordend yeyindi ħorde şüd
- 3 *Güft ayttı güfte şüd eytildi dān*
Ruft süpürdi rüfte şüd süprüldi ħ^v ān
- 4 *Bardı reft ū barıldı refte şüd*
Yardı keft vü yarıldı kefte şüd
- 5 *Şazdı kend ū şazıldı kende şüd*
Sin ne güreş tirildi zinde şüd
- 6 *Urdu zed ū uruldu zede şüd*
Yüz ağaç şad çüb ey mīrşad
- 7 *Birdi dād ū vü birildi dāde şüd*
*S*kdi gā'id ū s*kildi gā'ide şüd*

⁹ Bu kıt'ada bazı beyitler fâ'ilatün fâ'ilatün fâ'ilün kalıbına tam uymakla beraber bazı beyitlerde "fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün" kalıbına tam uymaktadır. İkinci kalıba uyan beyitler bazı eklemeler yapılarak ilk kalıba uydurulabilmekte ancak bu müdahalenin doğru olmayacağı kanaatibdeyiz.

El-Ḳıṭ'a fī Tārīḫi'l-İtmām

-- . . . / - . . . / - . .

- 1 *Bu kitāb* in nüshā *boldı* şü'd tamām
Cām yerinde der-zemīn u büm-ı Cām
- 2 Lehçetü't-Türk est *atı* nām-ı ān
Behçetü'l-Mülk est laḳab ey nīk nām
- 3 *Şeyḫ Cāmī*'ning mezārı içerde
Der-mezār-ı Şeyḫ Cāmī ey imām
- [9a] 4 Hem *Receb irdi anıng ayını bil*
Dān Receb māheş bebüde ey hümām
- 5 *On yedi* hefdeh *sekkiz yüz yıl*
Sāl heşşad 'ām (ض) ḳād (ى) yā (ج) zā ve's-selām¹⁰
- 6 *Ol yıl irdi* büd ān sālī ki *kim*
Şāhruḫ sulṭān berçe ḫāş u 'ām
- 7 *Birla bāhem* reft *bardı* Isfehān
Kerd *ḳıldı* Şeh Sikenderni ḡulām
- 8 *İlkide* der-dest-i ū *maldın* zi māl
Ḳoymadı neg' zāşt yek bend *bir ḳulam*

¹⁰ Bu mısradaki bir kelimeye bağlı olmadan ayrı ayrı yazılan üç harfin ebced değerleri ḳād (800) yā (10) zā (7) toplam 817 eder ve nüshanın yazılış tarihini verir.

- 9 *Bu İrağning mülkī'n mülk-i İrağ*
Boldı şüd bārī müsahhar cümle rām
- 10 *Tengri Hakk tutđay bidāred Şāhruđ'in*
Şāhrūheş-rā şer' de der-şer' müdām
- 11 *Baysanđur mīrzāde big oğul*
İkilası her düyeş peyveste ulam
- 12 *Bigları mīrān-ı ü berçe heme*
Dūr İrađ olcadın ez-māl-i harām
- 13 *Hem çirikiga sipāheş-rā aydı*
Bārī birđay Hakk dihed yārī devām
- 14 *Hem karaçığa re'āyā-yı ü-rā*
Yarlıkağay Hakk biyāmürzed tamām
Temme çihārüm Zilka' de

[9b] Çend Luğat-ı Türkī Müfred Nüvişte Mī-şevēd

1	baş: ser	saç: mūy	munđlay : peşānī	kaş: ebru
	kaşak peşm-i çeşm	köz: çeşm	kirpik: müjgān	üz: rūy
2	burun: bīnī	dudağ: leb	burut: mūy-ı leb	kulak: gūş
	kikürtek: tāy	boyun: gerden	ingse: pes-i gerden	

- 3 **dalı:** řāne **kol:** dest **orta ilik:** bāzū **tirsak:** ārinc
bilek: sād **boğu:** bend **barmağlar:** engüřtān
- 4 **tırnađ:** nāhūn **belafen:** kef **töř:** sīne **emçak :** pistān
şarin: şikem **kindik:** nāf **arđa:** pest
- 5 **bil:** meyān **yan:** pehlū **but:** rān **tiz:** zānū
baldır: sāk **ayağ:** pāy **taban:** pāřne **bar:** birev
- 6 **barma :** merev **bardılar:** reftend **barmadılar** nereftend
ayıt: bigū **yigirme:** bīst **yařingız uzun bolsun:** ʿömret derāz bāřed
- 7 **devletingiz:** devlet-i řumā **kim:** gül **kam:** bülbül **küm:** hār
kem: berg **tađ:** kūh **tař:** seng **tofrađ:** hāk **yil:** bād
- 8 **yağmur:** bārān **şar:** berf **şırav:** şebnem **bulut:** ebr
kök: āsmān **yir:** zemīn **savug:** serd **ışığ:** germ
- 9 **siz:** řumā **biz:** mā **-dA:** -der **-dAn:** -ez **-ga:** -A
munda: īncā **onda:** āncā **ol:** ū **ur:** bizen
- 10 **tut:** bigīr **tok:** sīr **aç:** gürisne **-dır:** est
nemadır: řīst **toladır :** pūr **yarımdır:** derkār nemī-āyed **bar:** hest
- 11 **yokdur:** nīst **řuruđdur:** hūřk **höl:** ter **yi:** bihor
kiy: bipūř **çıkar:** berār **kařık:** saht **yumuřak:** nerm
- 12 **kes:** bibür **tişik:** řikāf **yayağ:** piyāde **atlığ:** sevār
uruş: ceng **çirik:** leşker **yaman:** bed

- 13 **yađşı:** nīk **ķavun:** ĥarbuze **üzüm:** engūr **erük:** zerdālū
nār: anar **alma:** sīb **yikde:** sincid **ķoyun:** bağal gīrī
- 14 **boş:** ĥālī **sindi:** Şikest **yasadı:** rāst kerd **aķ:** sepīd
ķara: siyāh **ķızıl:** sürĥ **sana:** Őümā-rā
- [10a] 1 **yavuğ:** nezdīk **yurt:** menzil **yol:** rāh **ķöp:** bisyār
güric: birinc **et:** gūŐt **tuz:** nemek **biŐür:** bipez
- 2 **tat:** biĥeŐ **ata:** peder **ana:** māder **uluğ ağa:** birader-i kelān
ikinci: ĥord-ı kelān **aba:** ʿamū **tađa:** ĥalū
singil: ĥ^v āher-i ĥord **ini:** birader-i ĥord
- 3 **uluğ ata:** peder-kelān **uluğ ana:** māder-kelān **oğul:** peser
ķız: duĥter **ķiyav:** dāmād **ķayın:** [nezdīkān-ı] ʿarūs
ķöngül tınmadı: dil cemʿ neşüd
- 4 **ay ķutluķ bolsun:** māh mübarek bāŐed **isnama :** ĥamyāze mekeŐ
ĥoŐkurdı: ʿaŐse zed **un:** ard **yeb yut:** loķma bikun
- 5 **kem:** berg **kam:** nerm **kam:** saĥī **öt:** güzer **ot:** āteŐ
öt: telĥe **ot:** ʿalef **at:** esp **at:** tīr endāzī
- 6 **at:** nam **avurd:** āred **urd:** āvāz **on:** ʿaded-i deh
söz: süĥan **söz:** keŐīden **süz:** Őāf kerden **üz:** rüy **üz:** bür
- 7 **ķul:** gulām **ķol:** dest **ķıl:** naŐīb **ķol:** dere **töş:** sīne
tuŐ: fürūd āmeden **tüs:** ĥ^v āb dīden **tuŐ:** nīm-i rüz **ķıl:** müy **ķıl:** bikun

- 8 **ķır:** ķatl-i ʿām **ķır:** terāşīden **ķara:** siyah **ķara:** nigāh kerden **tuz:** nemek
tüz: sāht **tüz:** rāst **tiş:** dendān **ķoş:** cüft **kuş:** perende
- 9 **ķoy:** güzār **ķoy:** gūsfend **tik:** dūz **tik:** rast
tek: ħamūş **tamur:** reg **singer:** pey **süngak:** üstūh^v ān
- 10 **tiri:** pōst **it:** gūşt **yürak:** dil ü yār **bögrak :** gürde
bağır: ciger **öpke:** şiş **içav:** rüde
- 11 **öt:** telhe **miye:** mađz-ı ser **çuku:** şakīķa **ķulađ çeke:** bina-yı gūş
ingin: ketf **yağrı:** şāne **kecele:** bülendī vü pestī
- 12 **çuğ:** aĥger **kor:** āteşdān **gil:** ĥākister **ot:** giyāh
Tengri : Ĥudā **yoldaşın:** hem-rāh-ı şumā **barmak:** engüşt
- 13 **baş barmak:** ser-engüşt **yatuķ barmak:** engüşt-i şehadet
orta barmak: engüşt-i miyāne **yan barmak:** engüşt-i binşar
çinçılak: engüşt-i ĥınşar
- 14 **havuç:** kef-i dest **tutam:** miķdār-ı çār engüşt **bir tutam:** yek ķabza

METİN SÖZLÜĞÜ

————— ﺎﻛﺘﻪﻣﻪﺗ - ﺋﻴﻜﻤﻪﺕ —————

A

*m : *rāh-ı zen* : *m
 aba : *amū* : amca
 aç : *gūrisne* : aç
 açğay : *kūşāyed* : açsa
 açılmış : *kūşāde şūd* : açılmış
 ağruk : *kemend* : kement
 ağşam : *şām* : akşam
 ajunda : *der-cihān* : dünyada
 ak : *sepīd* : ak, beyaz
 alma : *sīb* : elma
 almadı : *nes'tānd* : almadı
 almak : *giriften* : almak, tutmak
 altun : *zer* : altın
 ana : *māder* : anne
 anar : *nār* : nar
 arık : *cūy* : ark, su yolu , nehir
 arka : *pest* : arka, sırt
 arka : *puşt* : arka, sırt
 asramak : *perverīden* : eğitmek
 aş bişti : *aş puhte est* : yemek pişmiştir.
 aşlık : *gala* : tahıl
 at : *esp* : at
 at : *nam* : ad, isim
 at : *tīr endāzī* : ok at, fırlat

ata : *peder* : baba
 atı : *nām-ı ān* : onun adı
 atı ne : *nāmeş çi est* : adı ne?
 atlığ : *sevār* : atlı
 atmağın yādı : *meendāz ez-kemān* : yaydan atma
 avurd : *āred* : getir
 ay : *māh* : ay
 ay kutluğ bolsun : *māh mübarek bāşed* : ay kutlu olsun
 ayağ : *pāy* : ayak
 ayak : *pā* : ayak
 ayıt : *bigū* : söyle
 aytmadı : *negūft* : demedi, söylemedi
 aytmadı : *megūy* : söyleme, deme
 ayttı : *gūft* : dedi, söyledi

B

bağır : *ciger* : karaciğer
 bađırsak : *rūdeh* : bađırsak
 bağlama sen : *tu mebind* : sen bağlama
 bağlamak : *besten* : bağlamak
 baldır : *sāk* : baldır
 balta : *teber* : balta
 bar : *birev* : var, git
 bar : *hest* : var, mevcut
 bardı : *reft* : vardı, gitti
 bardılar : *reftend* : vardılar, gittiler

- barđan** : **zāhib** : *revende* : varan, giden
- barđay** : *reved* : varacak, gidecek
- barđu** : *nāy-ı ceng* : savaş borusu
- barıldı** : *refte şüd* : varıldı, gidildi
- Bārī birgay** : *Hađđ dihed* : Tanrı versin, verecek
- barma** : *merev* : varma, gitme
- barmadılar** : *nereftend* : varmadılar, gitmediler
- barmağlar** : *engüřtān* : parmaklar
- barmak** : *engüşt* : parmak
- barmağ** : *reften* : varmak, gitmek
- barmağ** : *şüden* : olmak
- basılmış** : *fürüküfte* : ayak altında kalmış, ezilmiş.
- bař okur** : *zūd mī-lj'ānd* : hızlı, kolay okuyor
- baş** : *ser* : baş, kafa
- baş barmağ** : *ser-engüşt* : baş parmak
- başağ** : *hoşe* : başak
- başladım** : *āđāz kerdem* : başladım
- başlamağ** : *āđāz kerden* : başlamak
- başmak** : *keşş* : ayakkabı
- baturmış** : *furu bürde* : daldırmış, batırmış
- bayram** : *ġd* : bayram
- belafen** : *kef* : aya, el ayası
- belter** : *sāk* : baldır
- berçe** : *heme* : hep, bütün
- berf** : *şar* : kar
- büyük** : *bālā* : yüksek, büyük
- bıçağ** : *kārd* : bıçağ
- biçgay** : *büred* : biçecek
- biçilmiş** : *bürīde şüd* : biçilmiş, ölçülmüş
- biçmak** : *bedendān burīden* : diş ile kesmek
- big oğul** : *mīr-zāde* : bey oğlu
- biglar** : *mīrān* : beyler
- bil** : *meyān* : bel
- bil** : *bidān* : bil, anla
- biladı** : *bepūyed* : biliyor, anlıyor
- bilazuk** : *destiyāne* : bilezik
- bildi** : *dānist* : bildi, anladı
- bilek** : *sā'id* : bilek
- bilgan** : *ālim* : *dānende* : bilen, bilgin
- bilmağın sen** : *tu medān* : sen bilme, sen anlama
- bir şulam** : *yek bend* : bir kul
- bir sa'āt ming** : *yek zamān ender hezār* : binde bir saat
- bir tutam** : *yek şabza* : bir tutam
- birdi** : *dād* : verdi
- birgay** : *dihed* : verecek
- birildi** : *dāde şüd* : verildi
- birila** : *bāhem* : ile, birlikte

bişğay : *pezed* : pişecek
bişür : *bipez* : pişir
bitirgan : *bāzil* : *dihende* : veren
bitmak : *yāften* : bulmak
biz : *mā* : biz
bizga : *mā-rā* : bize
boğ : *gulū gīr* : boğaz kaşıntısı, boğaz gıcığı
boğu : *bend* : bağ
boğun : *gulū* : boğaz
boldı : *şüd* : oldu
boldı : *şüd tamām* : bitti, tamamlandı.
bolğay : *şevved* : olacak
boş : *hālī* : boş
boyun : *gerden* : boyun
bögrak : *gürde* : böbrek
bu ağız : *īn dehen* : bu ağız
bu biliglerini : *īn ilm* : bu bilimleri, bu bilgileri
bu birür : *īn mī-dihed* : bu verir
bu bişer : *īn mī-pezed* : bu pişer
bu dem : *īn zamān* : bu an, bu zaman
bu İrağning mülki : *īn mülk-i İrağ* : bu Irak ülkesi
bu kitāb : *īn nüsha* : bu kitap
bu kulağ : *īn gūş* : bu kulak
bu sokar : *īn mī-gezed* : bu ısırır, bu sokar

bulak : *çeşme* : pınar, su gözü
bulğan : *vācid* : *yābende* : bulan
bulut : *ebr* : bulut
burgu : *vākū* : sert nesnelere delik açmakta kullanılan alet.
burk : *kula* : şapka
burun : *bīnī* : burun
buruncuk : *muğna'a* : baş örtüsü
burut : *mūy-ı leb* : bıyık
but : *rān* : uyluk
but : *rān* : kalça
buz : *yağ* : buz

C

Cām yerinde : *der-zemīn u būm-ı cām* : Cām yerinde, Cām şehrinde
Celālüddīn irür : *hest Celālüddīn : Celālüddīn'dir*

Ç

çakmak : *āteş-zene* : çakmak
çapmadı : *netāht* : koşmadı
çadır : *sāyebān* : çadır
çekğay : *keşed* : çekecek, tartacak
çelme : *destar* : sarık, mendil
çıkar : *berār* : çıkar
çıkdı : *şüd birūn* : çıktı
çıkmağın : *bīrūn merev* : çıkma
çiçak : *gūl* : çiçek
çimkin : *merğzār* : çimenlik, yeşillik

çinçılak : *engüşt-i hınşar* : serçe
parmak

çirik : *leşker* : asker

çirik : *sipāh* : asker

çöl : *beyaban* : çöl

çuğ : *aşger* : ateş

çuķu : *şakīķa* : şakak

çukur : *gūdāl* : çukur, hendek

D

-da : *-der* : -dA

dalu : *şāne* : omuz

-den : *-ez* : -dAn

devletingiz : *devlet-i şumā* : sizin
devletiniz, sizin mutluluğunuz

-dır : *est* : -dır

dudağ : *leb* : dudak

E

eçuk : *postīn-i nev* : yeni kıyāfet

egilmiş : *hamīde şüd* : bükülmüş,
eğilmiş

el yumruk : *muşt* : yumruk

eltti : *bürd* : götürdü

emçak : *pistān* : meme

engak : *zeķan* : çene

ingse : *pes-i gerden* : ense

erük : *zerdālū* : erik

esirğa : *gūşvār* : küpe

eşik : *āsitāne* : eşik, kapı

et : *gūşt* : et

evi supur : *hāne-rā rūb* : evi süpür

eyler suk : *bendhā* : kemer

eytildi : *güfte şüd* : söylendi

G

g*t : *rāh-ı pes* : g*t

-ga : *-be* : -A

gil : *hākister* : kül

görmak : *dīden* : görmek

gümiş : *sīm* : gümüş

güric : *birinc* : pirinç

H

harlamak : *cūşīden* : kaynamak

havuç : *kef-i dest* : aya, el ayası

haykırmak : *bāng kerden* : seslenmek

hoşkurdı : *‘aşse zed* : aksırdı,
hapşırdı

höl : *ter* : ıslak

ıkmağın : *gāret mekun* : çalma

ırak : *dūr* : uzak, ırak

ısığ : *germ* : sıcak

içav : *rūde* : bađırsak

içkaru : *derūn* : içeri

if : *hāne* : ev

ikilası : *her düyeş* : ikisi

ikilmiş : *bikāşte şüd* : ekilmiş,
dikilmiş

ikinci : *hord-ı kelān* : ikinci

ikindu : <i>d̄iger</i> : ikinci	ķamçı : <i>tāziyāne</i> : kamçı
ilkide : <i>der-dest-i ū</i> : elinde	ķamruk : <i>hāya</i> : haya
iltmadı : <i>nebŭrd</i> : götürmedi	ķan : <i>hŭn</i> : kan
imgay : <i>meked</i> : emecek	ķapak : <i>pŭšti-i çeşm</i> : göz kapađı
indema sen : <i>tu taleb mekun</i> : sen isteme	ķar : <i>berf</i> : kar
ingin : <i>ketf</i> : omuz	ķara : <i>siyāh</i> : kara, siyah
ini : <i>birader-i ĥord</i> : erkek kardeş	ķara[maķ] : <i>nigāh kerden</i> : bakmak
iniş : <i>niřīb</i> : iniş aşağı	ķaraçiga : <i>re‘āyā</i> : halk
irte : <i>bāmdād</i> : sabah	ķarçađı : <i>bāz</i> : yırtıcı bir kuş
isnama : <i>ħamyāze mekeş</i> : esneme	ķarın : <i>şikem</i> : karın
issi su : <i>germ-ābe</i> : sıcak su, hamam	ķař : <i>ebrŭ</i> : kaş
istemak : <i>cŭsten</i> : aramak, istemek	ķařım tuku : <i>ebru-yı men</i> : kaşım tüyü
it : <i>gŭřt</i> : et	ķatıķ : <i>saĥt</i> : sert
itek : <i>dāmen</i> : etek	ķavun : <i>ħarbuze</i> : kavun
itük : <i>mŭze</i> : çizme	ķayđın : <i>zi-endŭh</i> : kayđıdan, endişeden
iz : <i>pey</i> : iz, ardından	ķayın : [<i>nezdikān-ı</i>] ‘ <i>arŭs</i> : gelinin akrabaları
K	
ķaçđan : <i>ābiķ</i> : <i>girizān</i> : kaçan	ķayu ildin : <i>ez-kŭdām ĥayl u ĥiřār</i> : nerelisin, neredensin, hangi millettensin?
ķaçmadı : <i>negirĥt</i> : kaçmadı	ķayuķ : <i>çāh</i> : kuyu
ķaçmađıl : <i>megiriz</i> : kaçma	ķazdı : <i>kend</i> : kazdı
ķaldı : <i>mānd</i> : kaldı, gitmedi	ķazıldı : <i>kende řŭd</i> : kazıldı
ķalđan : <i>ġābir</i> : <i>pāyende</i> : sürekli kalan	ķebza : <i>řāne dest</i> : omuz
ķalmadı : <i>nemānd</i> : kalmadı, gitti	ķecele : <i>bŭlendī vŭ pestī</i> : yukarı ve aşağı
kam : <i>bŭlbŭl</i> : bŭlbŭl	kem : <i>berg</i> : yaprak
kam : <i>nerm</i> : yumuşak	
kam : <i>saĥī</i> : cömert	

kemi : <i>keṣṭī</i> : gemi	kikürtek : <i>tāy</i> : gırtlak
kerd : <i>kıldı</i> : yaptı	kelmadı : <i>neyāmed</i> : gelmedi
kerki : <i>tīṣe</i> : keser, nacak, balta	keltürgan : <i>muvrıd</i> : <i>ārende</i> : getiren
kerpiç : <i>hıṣt</i> : kerpiç	keltürür : <i>mī-āverd</i> : getirir, getiriyor
kes : <i>bibür</i> : kes	kim : <i>göl</i> : çiçek
kesgü : <i>arre</i> : testere, kesgi	kindik : <i>nāf</i> : göbek
ķıl : <i>bikun</i> : yap, et, eyle	kirdi : <i>ender reft</i> : girdi
ķıl : <i>mūy</i> : saç, tüy	ķirgay : <i>derāyed</i> : girecek, gelecek
ķıl : <i>naṣīb</i> : nasip	ķirpik : <i>mūjgān</i> : ķirpikler
ķıldı : <i>kerd</i> : yaptı	ķirpük : <i>mūje</i> : ķirpik
ķıldılar : <i>kerdend</i> : yaptılar	ķirür : <i>mī-derāyed</i> : girer
ķılğan : <i>fā'il</i> : <i>künende</i> : yapan	ķesgan : <i>ķātı'</i> : <i>bürende</i> : kesen, bıçak
ķılğay : <i>küned</i> : yapacak	ķesilmiş : <i>bürīde ṣūd</i> : kesilmiş
ķılıç : <i>ṣemṣīr</i> : kılıç	ķesmak : <i>burīden</i> : kesmek
ķılındı : <i>kerde ṣūd</i> : yapıldı, edildi	ķesti : <i>bürīd</i> : kesti
ķılmadı : <i>nekerd</i> : yapmadı, etmedi	ķiy : <i>bıpūṣ</i> : giy
ķın : <i>đılāf-ı kārđ</i> : bıçak kılıfı	ķiyav : <i>dāmād</i> : damat
ķır[mak] : <i>ķatl-i ām</i> : katliam	ķiz : <i>nemed</i> : keçe, kıl
ķır[mak] : <i>terāṣīden</i> : tıraş etmek	ķol : <i>dere</i> : dere
ķırav : <i>ṣebnem</i> : çiğ, kırağı	ķol : <i>dest</i> : kol
ķırğan : <i>dīk</i> : kazan, tencere	ķoldı : <i>h'āst</i> : istedi
ķıt'aları : <i>ķıt'ahā-rā</i> : kıt'aları	ķonak : <i>gāvres</i> : darı, kuş yemi
ķıynamak : <i>ṣikenca kerdn</i> : zulm etmek	ķopma : <i>meḥīz</i> : uyanma, kalkma
ķız : <i>duḥter</i> : kız	ķopmak : <i>hāsten</i> : istemek
ķızıl : <i>sūrḥ</i> : kırmızı, al	ķor : <i>āteṣdān</i> : ateşlik
ķeçma : <i>meg'zer</i> : geçme	ķoruđ : <i>kenār</i> : kıyı, yan, taraf
ķeçmadı : <i>negüzeṣt</i> : geçmedi	ķoş : <i>cüft</i> : çift
	ķoy : <i>gūsfend</i> : koyun

köy : <i>güzār</i> : bırak	kurğuşun : <i>sürb</i> : kurşun
koyma : <i>memān</i> : bırakma, koyma	kurukdur : <i>huşk [est]</i> : kurudur
koymadı : <i>neg'zāşt</i> : bırakmadı	kuş : <i>perende</i> : kuş
koyun : <i>bağal gīrī</i> : kucak, kucaklama	kuvayir : <i>zīn</i> : eyer
koz : <i>cevz</i> : ceviz	küm : <i>hār</i> : diken
kögsini : <i>sīneeş-rā</i> : göğüsünü	kün : <i>āftāb</i> : güneş
kök : <i>āsmān</i> : gökyüzü	kün : <i>rūz</i> : gün
kök : <i>kūbenhā</i> : dađlık, dađlık bölge	L
köngül : <i>dil</i> : gönül, yürek	laçin : <i>şāhīn</i> : şahin
köngül tınmadı : <i>dil cem' neşüd</i> : gönül rahat bulmadı	M
köp : <i>bisyār</i> : çok	maldın : <i>zi-māl</i> : maldan, servetten
kördi : <i>dīd</i> : gördü	men biçer : <i>men mī-bürem</i> : ben biçeceğim, ben biçerim
kördüngüz : <i>dīdīd şumā</i> : siz gördünüz	ming : <i>āstīn</i> : elbisenin kolu
körildi : <i>dīde şūd</i> : göründü	miye : <i>mağz-ı ser</i> : beyin
köydürür : <i>mī-sūzed</i> : yandırır	munçuk : <i>mühre</i> : boncuk, inci
köymadı : <i>nesūht</i> : yanmadı, ateş almadı	munda : <i>īncā</i> : burada
köz : <i>çeşm</i> : göz	munğlay : <i>peşānī</i> : alın
közgü : <i>āyīne</i> : ayna	N
kul : <i>đulām</i> : kul, köle	nazm kıldım : <i>nazm kerdem</i> : nazmettim
kulađ çeke : <i>binā-yı gūş</i> : kulađın altı	nemadır : <i>çīst</i> : nedir?
kulađ : <i>gūş</i> : kulak	O
kulmak : <i>h'āsten</i> : istemek	oçak : <i>āteş-kede</i> : ocak
kum : <i>rīđ</i> : kum	oğul : <i>peser</i> : oğul
kumar : <i>ķumār</i> : kumar	oķ : <i>tīr</i> : ok
ķumđān : <i>āftābe</i> : toprak su testisi	oķmađıl : <i>meķ' ān</i> : okuma
	oķu sen : <i>tu beķ' ān</i> : sen oku

- ol : *ū* : o
- ol bolur : *ān mī-şevēd* : o olur
- ol çeker : *ān mī-keşēd* : o çekiyor, o tartıyor
- ol imer : *ān mī-meked* : o emer
- ol körmadı : *ān nedīd* : o görmedi
- ol tamar : *an reg* : o damar
- ol tamar : *ol mī-çeked* : o damlar
- ol tigar : *ān mī-resed* : o yetişir, o ulaşır
- ol yıl irdi : *būd ān sāl* : o yıl idi
- ol: *vey* : o
- olca : *māl-i ħarām* : ganimet
- olmak: *geşten* : olmak
- on : *aded-i deh* : on
- on yedi : *hefdeh* : on yedi
- onda : *āncā* : orada
- orta barmađ : *engūşt-i miyāne* : orta parmak
- orta ilik : *bāzū* : kol
- ot : *alef* : ot, bitki
- ot : *āteş* : ateş
- ot : *giyāh* : bitki, ot
- otlağ : *çerā* : çimenlik, yeşillik
- Ö
- öğülmiş: *sūtūde şūd* : övülmüş, methedilmiş
- öğünür: *hemī āmūzed* : öğrenir
- öldi : *bimürd* : öldü
- ölere : *lāşe* : leş
- ölğan: meyyit : *mürende* : ölen
- ölgay : *mīred* : ölecek
- ölmadı : *nemürd* : ölmedi
- öltürür men : *mī-küşem* : öldüreceğim
- öpke : *şış* : akciğer
- örtemak: *pūşīden* :
- ösrađ : *güzūk* : gaz, osuruk
- ösübdı : *zed serūn* : büyüdü, bitki topraktan çıktı, büyüdü.
- öt : *gūzer* : geç
- öt : *telhe* : safra kesesi
- öyla : *peşīn* : öğle
- R
- Receb irdi anıng ayı : *Receb māheş bebūde* : Recep ayı idi
- S
- s*k : *ferc-i merd* : s*k
- s*kıdi : *gā'id* : s*kti
- s*kıldı : *gā'ide şūd* : s*kıldı
- saç : *mūy* : saç
- sağal : *rīş* : sakal
- sađlađay onı : *nıgeh dāred ū-rā* : onu saklayacak
- salma : *me'ndāz* : atma
- salmadı : *ne'ndāht* : atmadı
- saman : *kāh* : saman
- samanlığ : *kāhdān* : samanlık

sana : *şümā-rā* : sana, size
sarımsak : *sīr*: sarımsak
satılmış : *fūrūhte şūd e*: satılmış
satın aldı : *harīd*: satın aldı
satmađın : *mefūrūş*: satma
sattı : *bifrūht*: sattı
savgat : hediye
savuğ : *serd* : soğuk
sekkiz yüz yıl : *sāl heşşad*: sekiz yüz yıl
sen kimingsen : *tu ez-ān-ı kīstī*: sen kiminsin
sengak : *sebū*: sürahi
serih : *gāv-ı dūşe*: sütli inek
sıkılmış : *hıçārde şūd*: sıkılmış
sıkmağın : *meħiçār*: sıkma
sin : *gūreş*: mezar
sindi : *şikest* : kırıldı
singer : pey : sırt, arka, omuz
singil : *h^v āher-i ħord* : küçük kız kardeş
sinmadı : *neş'kest*: kırılmadı
sitkılmış : *mānde şūd*: sıkılmış, sabırsız olmuş, dayanamamış
siz : *şumā*: siz
sizmadı : *neg'dāht*: anlamadı
sizmağın : *meg'zār* : geçme
soğan : *piyāz*: soğan
sokđay : *gezed*: ısıracak, sokacak.

sokma : *der meyār*: çıkartma
sordı : *pürsīd*: sordu
söğüt : *bīd*: söğüt ağacı
söz : *sūhan* : söz
söz işitmak : *biş'nīden*: dinlemek
söz[mak] : *keşīden*: çekmek
sözlemek : *gūften*: söylemek
sözleyor : *mī-gūyed*: söylüyor
su tek: *çū āb-ı revān*: su gibi
supsar : *cārū*: süpürge
süngak : *üstūh^v ān* : kemik
süngük : *üstūh^v ān*: kemik
suprudı : *rūfte şūd*: süpürüldü
supurdı : *ruft*: süpürdü
sürdi : *rānd*: sürdü
sürmağıl : *merān*: sürme.
sürmedi : *nerānd*: sürmedi
süt : *lūben*: süt
süz[mak] : *şāf kerdn*: süzmek

Ş

Şāhruh'ın : *Şāhrūheş-rā* : Şahruh'ın (Şahruh, Timur'un ikinci oğludur.)
Şeyh Cāmī'ning mezārı içerde: *der-mezār-ı Şeyh Cāmī* : Şeyh Cāmī'nin mezârında
şeyhlarđan : *H^v ācegān-rā*: şeyhlerden, hocalardan

T

taban : <i>pāšne</i> : topuk	tibt : <i>serv</i> : selvi
tađ : <i>kūh</i> : dađ	tiggay : <i>resed</i> : yetişecek, ulaşacak
tađa : <i>halū</i> : dayı	tik : <i>rast</i> : dik (yüksek)
tam : <i>dīvār</i> : duvar	tik : <i>dūz</i> : dik (iplikle dikmek fiili)
tamağ : <i>kām</i> : damak	tikdi : <i>baħye zed</i> : dikti
tamđay : <i>çeked</i> : damlayacak	tikmadı : <i>nedūht</i> : dikmedi
tamur : <i>reg</i> : damar	til : <i>zeban</i> : dil
tapmadı : <i>neyāft</i> : bulmadı	tilini : <i>zebān[eř-rā]</i> : dilini
tark : <i>çinār</i> : çınar	timur : <i>āhen</i> : demir
tasma : <i>sīrūm</i> : tasma	tindi : <i>āsūd</i> : rahatladı
taş : <i>seng</i> : taş	tingiz : <i>deryā</i> : deniz
tařkarun : <i>bīrūn</i> : dıřarı	tınmadı : <i>n'āsūd</i> : rahatlamadı
tat : <i>bıçeş</i> : tat	tirdi : <i>berçīd</i> : topladı
tayağ : <i>‘aşā</i> : değnek	tirdi : <i>çīd</i> : topladı
tayandı : <i>tekye zed</i> : yaslandı	tiri : <i>pōst</i> : deri
teğirmen : <i>āsīyāb</i> : değirmen	tirildi : <i>çīde řūd</i> : toplandı
tek : <i>hamūř</i> : sessiz	tirildi : <i>zinde řūd</i> : dirildi
tekleme : <i>yektāyī</i> : teklik	tirmağ : <i>çīden</i> : toplama
temruk : <i>dūhūl</i> : davul	tirsak : <i>ārīnc</i> : dirsek
Tengri : <i>Hađđ</i> : Tanrı	tiş : <i>dendān</i> : dış
Tengri : <i>Hudā</i> : Tanrı	tişik : <i>řikāf</i> : delik
Tengrining atı bile : <i>bā-nām-ı Hađđ</i> : Tanrı'nın adı ile	tiz : <i>zānū</i> : diz
terağlık : <i>řānedān</i> : taraklık	tofrag : <i>hāk</i> : toprak
terđak : <i>řāne</i> : tarak	toğan : <i>řāhbāz</i> : doğan
teri : <i>post-ı beden</i> : deri	toğ : <i>sīr</i> : tok
terladı : <i>hūy kerd</i> : terledi	toladır : <i>pūr</i> : doludur
tırnağ : <i>nāhun</i> : tırnak	tolandı : <i>ārāmīd</i> : dinlendi
	toldı : <i>pūr řūd</i> : doldu

ton : *cāme-yi şeh-sevār* : şaha yakışır kıyafet

ton : *şalvār* : elbise, pantolon

tökdi : *rīht* : döktü

töş : *sīne* : göğüs, döş

töşak : *cāme-ḥ^v āb* : yatak

tuç : *mis* : bakır

tudağ : *leb* : dudak

tuğ : *‘alem* : bayrak

tuluk : *sūrāḥ* : delik

tunguluk : *revzen* : pencere, duvar deliği

turdi : *istād* : kalktı

tuş : *nīm-i rūz* : öğle

tuş[mak] : *fürūd āmeden* : düşmek, inmek

tut : *bigīr* : tut, al

tutam : *miḳdār-ı çār engüşt* : dört parmak kadar

tutğay : *bedāred* : tutacak, tutar

tutmadı : *neg’rift* : tutmadı, almadı

tuturğan : *birinc* : piriñ

tuz : *nemek* : tuz

tükma : *bend* : düğme

tün : *şeb* : gece

Türk tili : *Leḥçe-yi Türkī* : Türk dili

tüş : *ḥ^v āb dīden* : düş, rüya

tüz : *rast* : doğru, düz

tüz[mak] : *sāht* : inşa etmek, icat etmek, düzeltmek

U

oçak : *bām* : ocak, fırın, ev

ulam : *peyveste* : ekli, ilişik

uluğ ağa : *birader-i kelān* : ağabey

uluğ ana : *māder-kelān* : nene

uluğ ata : *peder-kelān* : büyük baba, dede

un : *ard* : un

ur : *bizen* : vur

urd : *āvāz* : ses çıkarmak

urdi : *zed* : vurdu

urdi : *zed ān* : o vurdu

urdılar : *zedend ānhā* : onlar vurdu

urduğ : *zedīm mā* : biz vurduk

urdum : *zedem men* : ben vurdum

urdung : *zedī tu* : sen vurdun

urdunguz : *zedīd şuma* : siz vurdunuz

urgan : *zārib* : *zenende* : vuran

urğay : *zened* : vurur, vuracak

urmadı : *nezed* : vurmadı

urmağ : *zeden* : vurmak

uruc : *rūze* : oruç

uruldu : *zede şüd* : vuruldu

uruş : *ceng* : savaş

Ü

üfgan : *şış* : akciğer

- üz : *bür*: kes
üz : *rüy* : yüz
üzengü : *rikāb*: üzengi
üzilar : *cāyhā* : yerler, yüzeyler
üzmagın : *mebür*: kesme
üzüm : *engür* : üzüm
- V**
- vavırdı : *der demīd*: üfledi
- Y**
- yā : *kemān*: yay
yağaç : *deraht*: ağaç
yağgan : *mātır* : *bārende* : yağan
(kar-yağmur)
yağrı : *şāne* : tarak kemiği
yağmur : *bārān* : yağmur
yağşı : *nīk*: iyi
yahtıg : *ziyā* : ışık
yaka : *girībān*: yaka
yaman : *bed*: kötü
- yan : *pehlū* : yan
yan barmağ : *engüşt-i binşar* : yüzük
parmağı
yançuk : *kīse-gūn-ı çerm* : kese, para
kesesi
yaprak : *berg*: yaprak
yarattı : *āferīd*: yarattı
yardı : *keft*: yardı, ikiye ayırdı
yarık : *cevşen* : zırh
- yarıldı : *kefte şūd* : yarıldı, ikiye
ayırdı
yarımdır : *derkār nemī-āyed*:
yarımdır
yasadı : *rāst kerd* : düzledi, yassı
yaptı
yarlıgamağ : *āmırzīden* : bağıslamak,
affetmek
yarlıkağay : *biyāmürzed* : bağıslasın,
bağıslayacak.
yaşingız uzun bolsun : *ömret derāz*
bāşed: ömrünüz uzun olsun
yatmadı : *nehof*: uyumadı
yatmağın sen : *tu mehof* : sen
uyuma
yatsıg : *işā* : yatsı
yattı : *huft*: uyudu
yatuk barmağ : *engüşt-i şehadet*:
şehadet parmağı
yavuğ : *nezdīk*: yakın, yanında
yayağ : *piyāde*: yayla
yazılmış : *nebişte şūd*: yazılmış
yazmadı : *nen'vişt*: yazmadı
yazmağıl : *menüvīs*: yazma
yedilar : *hordend*: yediler
yer : *zemīn* : yer
yetilmiş : *resīde şūd*: yetişilmiş
yeyindi : *horde şūd*: yenildi
yıgđı : *gird kerd*: topladı
yıgladı : *big'rīst* : ağladı

yığlama : <i>megirī</i> : ağlama	yittu : <i>tīz</i> : keskin
yığlamak : <i>giristen</i> : ağlamak	yoğdur : <i>nīst</i> : yoktur
yığma : <i>gird mekun</i> : toplama	yol : <i>rāh</i> : yol
yıl : <i>sāl</i> : yıl	yoldaşing : <i>hem-rāh-ı şumā</i> : arkadaşın
yılđun : <i>gez</i> : ılđın ağacı	yorđan : <i>lihāf</i> : yorgan
yirtđan : đhāriđ : <i>derende</i> : yırtan, yırtıcı.	yugan : <i>ligām</i> : dizgin
yirtmadı : <i>nederīd</i> : yırtmadı, prçalamadı	yulduz : <i>ağter</i> : yıldız
yirtmak : <i>derīden</i> : yırtmak	yumuşak : <i>nerm</i> : yumuşak
yırttı : <i>derīd</i> : yırttı	yurt : <i>menzil</i> : yurt
ye : <i>biğor</i> : ye	yutulmuş : <i>fūrūbürde şūd</i> : yutulmuş, yeyilmiş
yeb yut : <i>loğma bikun</i> : yiyip yut, ye iç	yüğer : <i>dev</i> : koş
yedi : <i>beğord</i> : yedi	yük : <i>bār</i> : meyve, yük
yigirme : <i>bīst</i> : yirmi	yüksük : <i>engūştāne</i> : yüzük
yigne : <i>sūzen</i> : iđne	yürak : <i>dil ü yār</i> : gönül, yürek
yikde : <i>sincid</i> : iğde	yüz : <i>rūy</i> : yüz, surat
yel : <i>bād</i> : yel, rüzgar	yüz ađaç : <i>şad çūb</i> : yüz ađaç
yemadı : <i>neğord</i> : yemedi	yüz altun : <i>şad dīnār</i> : yüz altın
yemagın sen : <i>tu meğor</i> : sen yeme	yüzük : <i>engūşterīn</i> : yüzük
yincü : <i>dūrr</i> : inci	
yer : <i>zemīn</i> : yeryüzü	
yitti : <i>gūm şūd</i> : kayb oldu	

Sonuç:

“Lehçetu’t-Türk” araştırmalarımız neticesinde şimdilik tek nüshası tespit edilen küçük hacimde 10 varaklık bir eserdir ve 817 yılının Receb ayında (M. Eylül/Ekim 1414) Timurlular devrinde şahruh’un saltanatı zamanında yaşamış Celâlüddin Han isimli biri tarafından, bugün İnan sınırlarında ve Herat’ın kuzey batısındaki Câm şehrinde yazılmıştır. Hatta müellif eseri şeyh Câmî’nin kabri içerisinde tamamladığını kaydetmiştir. Eser ne zaman ve ne şekilde Haydarabad Salar Jung kütüphanesine ulaşmış, bir bilgi yoktur.

Lehçetu’t-Türk, manzum sözlük şeklinde 7-10 beyitlik kıt’a ve mesnevi nazım şekillerinde çoğunlukla “fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün” kalıbıyla yazılmıştır. Bu kıt’a ve mesnevi nazım şekilleri birer bölüm olarak düşünölmüş ve hepsine “El-Kıt’a fi’l-Masdar”, “El-Kıt’a fi’l-Mâzî”, “El-Şıf’a fi’l-Esliħati ve’l-Emti’a” gibi konulara göre başlıklar verilmiştir. Metnin sonuna ise bir varaklık muhtasar bir sözlük eklenmiştir.

Lehçetu’t-Türk’te yeri geldikçe muhatabı uyarmak, açıklama yapmak veya vezin kaygısı sebebi ile söylenen “dân ki” (bil ki), “çi” (ne?), “buved” (olur), “est” (-dır) gibi Farsça kelimelerden anlıyoruz ki eser özellikle Farsça bilenlere Türkçe öğretmek amacı ile hazırlanmıştır. Zira bu minvalde Osmanlı topraklarında Türkçe bilenlere Farsça-Arapça öğretmek için hazırlanmış manzum sözlüklerde bu Farsça kelimelerin Türkçe karşılıkları söylenmiştir.

Mevcut bilgilere göre Hüsam b. Hasan El-Konevî’nin 1400’de telif ettiği Tuhfe-yi Hüsamî Anadolu sahasında yazılan ilk manzum sözlüktür. 1414’te telif ya da istinsah edilen Lehçetu’t-Türk’ü, esas alırsak, Çağatay sahasında da manzum sözlük yazma geleneğinin Anadolu sahasıyla hemen hemen aynı yıllarda başladığını düşünöbiliriz.

Lehçetu’t-Türk’ün yazıldığı ve ulaştığı toprakları sosyal ve siyasal yönden değerlendirdiğimizde yöneticilerin Türk teb’anın Fars, Hint veya diğer milletlerden olduğu dikkat çekmektedir. Bu noktada Türk asilzadelerin en azından sarayda ya da Türk çevrelerinde Türkçeye ve Türkçe öğretimine önem verdiklerini söylemek mümkündür.

Celâleddin Han hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak yazdığı bu eserden onun Çağatay Türkçesi ve Farsçayı iyi bildiğini ve Türkçe şuuruna sahip olduğunu söyleyebiliriz. İsmindeki “Han” unvanından da bir asilzade olduğu düşünölebilir. İki asır sonra yine Farsça bilenlere Türkçe öğretmek için yazılan Lugat-ı Türkî, Babür asilzâdelerinden Fazlullah Han tarafından yazılmıştır. Kısacası bu coğrafyalarda bu türde yazılan eserler, -saray dilinin de Türkçe olduğunu düşünürsek- Türkçeye gösterilen ehemmiyeti göstermektedir, diyebiliriz.

Kaynakça

- Celâlüddin Hân. (1414), *Lehçetü't-Türk*, Salar Jung Museum, Haydarabad.
- Estarâbâdî, Mîrzâ Mehdî. (1379), *Senglâh Türkçe Farsça Sözlük*, Tahran.
- Kanar, Mehmet. (2015), *Farsça Türkçe Sözlük*, Say Yayınları, İstanbul.
- Kartal, Ahmet. (2003), *Tuhfe-i Remzî*, Akçağ Yayınları Ankara.
- Koçoğlu, Turgut. (2018), “Haydarâbâd Salar Jung Kütüphanesindeki Türkçe Öğretimi İle İlgili Yazma Eserler ve Bu Eserlerden Fazlullah Han Barlas Tarafından Yazılan “Lugat-ı Türki”nin Çağatay Türkçesi Öğretimi Yöntemine Dâir Düşünceler”, *Erciyes Journal of Education* , C. 2, S. 1, s. 91-108.
- Muhammed Tursun Bahavudun, Genizat Geyurani, İsmail Kedir, Ablimit Ehet. (2002), *Çağatay Tilinin İzahlık Lügati*, Sincan Halk Neşriyatı, Doğu Türkistan.
- Tanyıldız, Ahmet. (2013), *Tuhfe-yi Lutfî*, Akademik Kitaplar, İstanbul.

